

Impactul dreptului internațional asupra constituțiilor naționale

Buruiana, Ion

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Buruiana, I. (2014). Impactul dreptului internațional asupra constituțiilor naționale. *Studii Europene*, 1, 43-54. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-421989>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

Impactul dreptului internațional asupra constituțiilor naționale

Conf. univ. dr. Ion BURUIANĂ

ionburuianac@yahoo.com

Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Moldova

ECSA-Moldova

Abstract: The internationalization of national constitutions includes an eventual unification of constitutional rules deemed necessary to intensify international relations. So, in a broader way it is invoked the impact of international law and international relations on constitutional law. The result of the internationalization of national rights is a progressive harmonization of concepts and legal rules. In the current state of international law, constitutions' internationalization corresponds a concrete impact of international law on constitutional norms. The current trend of constitutions is to regulate in a more accurate and comprehensive way the relations between the state and international law. International law does not require any particular form of the conclusion of international treaties. In intensification of international relations, international conventions and integration of states in international organizations, the Parliament carries important consequences for both on normative function and the control function. Such legislative activity is guided by international treaties concluded by the state. While the executive and the legislative are involved in the development of international law, the jurisdictional power intervenes to reconcile domestic and international legal norms. States do not devote supremacy of international law over their constitution. Because international treaties to be part of the national legal order is not enough that the procedure for concluding treaties to be respected. It is also necessary that treaties do not contravene fundamental state constitutional principles of human rights and the relationship between public authorities. The control of international treaties' constitutionality can be mandatory or optional. In the process of ratification of the treaty on EU European constitutional courts tend to create a similar design to establish the limits of European integration. In reality, the issue of constitutionality of international treaties control is a political issue and it is difficult to apply legal principles purely political matters. There are three categories of states in the aspect of national courts on constitutional regularity control concluding treaties.

Key-words: international law, internationalisation of national constitutions, constitutional court, human rights.

Avînd în vedere că o constituție conține, pe de o parte, norme relative la organizarea puterilor publice, iar pe de altă parte, garantarea drepturilor și libertăților, vom analiza, în primul rînd, efectele normelor internaționale asupra celor trei puteri în stat (legislativă, executivă și judecătorească) și, ulterior, asupra protecției drepturilor și libertăților fundamentale.

În condițiile globalizării sistemele de drept naționale se internaționalizează, avînd loc o armonizare progresivă a conceptelor și normelor juridice. Globalizarea implică ideea de integrare, de interdependență și de universalitate și constituie un fenomen care rezultă în mare parte din factorii exteriori statelor: ameliorarea comunicării și multiplicarea fluxului de persoane la nivel mondial, generînd probleme, care reclamă o soluționare la scară mondială.

Din contra, internaționalizarea este un produs a voinței statelor de a reglementa în comun, prin intermediul convențiilor internaționale, probleme comune și prin armonizarea conceptelor juridice și reglementările acestor concepte care ajung la reglementarea uniformă între mai multe state. Internaționalizarea constituțiilor naționale include o eventuală unificare a regulilor constituționale considerate necesare pentru intensificarea raporturilor internaționale. În internaționalizarea constituțiilor internaționale trebuie de luat în considerație atît procesul cît și finalitatea internaționalizării în acest domeniu. În starea actuală a dreptului internațional,

internaționalizarea constituțiilor corespunde impactului (influenței) concret al dreptului internațional asupra normelor constituționale. Așadar, întrebarea referitoare la dreptul internațional care se impune este de a ști în ce măsură sunt internaționalizate constituțiile naționale.

Toate constituțiile moderne conțin dispoziții referitoare la dreptul internațional. Tendința actuală a constituțiilor este de a reglementa într-un mod mai precis și mai amplu raporturile între stat și dreptul internațional. Internaționalizarea nu înseamnă o nouă stare a raporturilor între dreptul internațional și dreptul intern, ci impactul concret al dreptului internațional asupra normelor constituționale și corespunde unui grad din ce în ce mai mare de penetrare a dreptului internațional în dreptul constituțional. Ea afectează atât structurile interne ale statului, cât și protecția dreptului și libertății indivizilor aflați sub jurisdicția statului. Aceste elemente suportă cel mai mult impactul dreptului internațional.

Cît privește puterea executivă, se proliferază o diminuare a competenței organelor centrale ale statului de a crea obligații internaționale în sarcina statului. Din ce în ce mai multe entități infra-statale sau supra-statale participă la cooperarea internațională. Drept urmare, internaționalizarea constituie pentru puterea executivă o modificare a întinderii puterii sale de a angaja statul în plan internațional.

Interdependența crescîndă între state contribuie la simplificarea procedurilor de încheiere a convențiilor internaționale și la dezvoltarea modului neconvențional de angajare a statului față de alte state și organizații internaționale. Pe plan internațional tot mai multe acorduri se încheie în formă simplificată, adică acorduri internaționale care nu comportă intervenția autorității investite cu această competență (treaty-making power), dar sunt stabilite sau constatate de către miniștrii afacerilor externe, agenții diplomatici, membrii unei comisii internaționale sau a unei administrații naționale. În acest caz, consimțămîntul statului de a fi obligat este dat prin simpla semnătură, fără ratificare.

Dreptul internațional nu impune vreo formă particulară de încheiere a tratatelor internaționale. Diferența de terminologie și solemnitatea din cadrul încheierii unui tratat sau acord internațional nu afectează natura juridică și forța obligatorie a angajamentului părților. [1]

În dreptul internațional nu există diferență de natură între tratate și acorduri. Aceste două tipuri de angajamente internaționale creează drepturi și impun obligații de drept internațional. Luînd în considerație numărul crescînd de angajamente internaționale, nu mai este posibil ca șeful statului să încheie toate acordurile internaționale. Tehnicitatea acestor acorduri necesită cunoștințe specializate în diferite domenii și, deci, este indicat ca tratatele mai importante să fie încheiate de către șeful statului sau, cel puțin, de către șeful executivului, în timp ce acordurile mai tehnice să fie încheiate de către diferiți miniștri. O astfel de repartizare a competențelor în materie de încheiere a tratatelor internaționale corespunde exigențelor actuale a societății internaționale, iar constituțiile naționale trebuie să ia în considerație această evoluție.

Totodată, șeful statului trebuie să fie informat despre toate acordurile nesupuse ratificării, în vederea publicării printr-un decret semnat de șeful statului pentru a fi respectate.

Tratatele și acordurile internaționale, deși sunt sursa principală a obligațiilor juridice internaționale ale statului, nu sunt sursa exclusivă. Astfel statul se poate angaja față de alți subiecți de drept internațional prin acte neconvenționale care sunt destul de diverse. Caracterizarea

comună a tuturor actelor neconvenționale este de a nu putea fi calificate ca tratate și, deci, să nu poată fi supuse principiilor dreptului tratatelor.

Actele neconvenționale nu sunt angajamente juridice, însă au implicații asupra statelor care le-au încheiat. De altfel, art.103 a Cărții Organizației Națiunilor Unite confirmă această idee și prevede că doar acordurile internaționale înregistrate la secretariatul Organizației Națiunilor Unite pot fi invocate în fața Curții Internaționale de Justiție. Actele neconvenționale nu se încadrează în această categorie, însă aceste acte sunt guvernate de principiul general al bunei credințe, care guvernează într-o manieră generală comportamentul statelor în dreptul internațional. În cazul nerespectării li se pot utiliza toate mijloacele autorizate de dreptul internațional pentru a cere despăgubirea prejudiciului creat prin nerespectarea angajamentului asumat.

O sursă posibilă de obligații internaționale o reprezintă, de asemenea, și actele unilaterale, care pot constitui un mijloc pentru un stat de a-și exprima intenția sa de a se obliga pe plan internațional și apare chestiunea de a ști în ce măsură un angajament unilateral al reprezentantului unui stat poate constitui un mod de exprimare a consimțământului statelor de a se obliga. Promisiunea unilaterală, dacă îndeplinește unele condiții, devine obligatorie. Astfel, Curtea Internațională de Justiție a recunoscut valoarea obligatorie a promisiunii unilaterale, având drept bază buna credință, cu condiția ca să exprime în mod clar intenția de a se obliga și să fie făcută public. Deci pentru dreptul internațional elementul principal în materie de angajament internațional este intenția care poate să fie exprimată prin orice mijloace.

La etapa actuală se dezvoltă cooperarea administrativă internațională, care implică posibilitatea autorităților administrative ale statelor să încheie diferite acorduri de colaborare. Aceste acorduri de cooperare transfrontalieră se intensifică pe măsură ce statele acordă o anumită autonomie organelor locale, iar în practică există incertitudini, atât relative la dreptul aplicabil acestor acorduri, cât și la răspunderea care poate apărea ca rezultat al nerespectării lor.

Pînă în prezent jurisprudența nu a stabilit care ar fi natura juridică a acordurilor respective: acte de drept intern sau acorduri internaționale? Totuși, în practica cooperării transfrontaliere, aceste acorduri în general sunt considerate acte de drept intern. Astfel, Convenția-cadru europeană privind cooperarea transfrontalieră a colectivităților sau autorităților teritoriale din 21 mai 1980 prevede că părțile convenției pot alege în calitate de drept aplicabil, doar un sistem de drept național al unui stat din care fac parte aceste autorități locale. La etapa actuală, tot mai des se invocă dreptul transnațional ca fiind dreptul care guvernează actele autorităților locale în materie internațională. Astfel, ca drept aplicabil în privința acordurilor respective pot fi recomandate, atât principiile generale ale dreptului, comune diferitor state interesate, cât și principiile dreptului internațional. [2]

Calificarea acordurilor de cooperare transfrontaliere în acorduri internaționale ar însemna că guvernul pierde o parte din puterile sale de a angaja statul pe plan internațional în beneficiul autorităților locale. Cooperarea transfrontalieră este reglementată de drept internațional, însă definirea și capacitatea juridică a autorităților locale este reglementată de sistemele de drept intern, făcîndu-se diferență între răspunderea pentru neexecutarea acordului care aparține autorităților locale și răspunderea statului în raport cu alți subiecți de drept internațional. Răspunderea internațională îi revine statului, deoarece autonomia autorităților locale din dreptul intern nu are consecințe în dreptul internațional. Drept urmare, statul ar trebui să exercite un

control asupra acordurilor de cooperare transfrontalieră, iar autoritățile locale trebuie să dispună de competență de a gestiona afacerile locale.

Dreptul internațional recunoaște, în principiu, activitatea internațională a autorităților locale și admite cooperarea transfrontalieră, în vreme ce statele sunt reticente față de cooperarea decentralizată, deoarece vor să mențină monopolul în acest domeniu. Totuși, statele sunt nevoite să cedeze și să adapteze dreptul lor la realitatea relațiilor crescînde dintre autoritățile locale din diferite țări, permițînd ca autoritățile locale să activeze pe plan extern în virtutea principiului constituțional a liberei administrări.

Puterea legislativă.

Participarea puterii legislative la realizarea politicii externe este legată de funcția principală de a adopta legi. Intensificarea relațiilor internaționale, multiplicarea convențiilor internaționale și integrarea statului în diverse organizații internaționale comportă consecințe importante pentru Parlament atît în privința funcției normative cît și a funcției de control. Normele internaționale aplicabile în ordinea juridică internă sunt, în principiu, norme de origine convențională. Caracteristicile acordurilor internaționale au evoluat mult și acoperă materii care altădată țineau de competența exclusivă a statelor. În acest sens acordurile internaționale creează un sistem complex de drepturi și obligații pentru state și prezintă din ce în ce mai mult caracterele unei legislații interne.

Aplicarea unui tratat de către autoritățile naționale implică, deseori, un conflict între normele interne deja întrate în vigoare și cele internaționale. În acest sens majoritatea constituțiilor adoptă soluția; fie superioritatea tratatului, fie egalitatea tratatului cu normele legislative. Dar, oricare ar fi soluția aleasă, tratatul trebuie să aibă prioritate. Cînd tratatul intervine într-un domeniu în care nu există legislație internă, se recomandă statelor-părți să adopte norme noi pentru punerea în aplicare a obligațiilor asumate prin tratatul internațional. Se poate ca modificarea legislației naționale să fie impusă de către o rezoluție a unui organ internațional sau de către o decizie judiciară internațională, de exemplu, modificarea legislației pentru a se conforma jurisprudenței Curții Europene pentru Drepturile Omului: obligația legislatorilor naționali de a pune legile naționale în conformitate cu deciziile Curții Europene pentru Drepturile Omului devine din ce în ce mai precisă; nu se declară doar că o lege ar fi contrară constituției, ci tinde a indica legiuitorului național maniera adecvată de a se conforma deciziilor și interpretării convenției date de către Curte. Tratatul internațional restrînge domeniul de acțiune a organelor statale, de aceea atît puterea legislativă cît și cea executivă ar trebui să atragă atenția asupra normativității crescînde a convențiilor internaționale și a efectelor acestora asupra dreptului intern, restricția de libertate de acțiune a legiuitorilor naționali fiind mai accentuată, deoarece se impun nu doar normele convenționale, ci și modul de ajustare a dreptului intern la dreptul internațional.

Efectele tratatelor internaționale asupra legilor naționale depind de condițiile de validitate în dreptul intern al tratatelor internaționale. Unele state nu consacră integrarea automată a tratatului ratificat în ordinea juridică internă. Există o „recepție” a tratatului de către un act juridic, care poate fi un decret sau o lege.

În cazul integrării europene, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a elaborat o noțiune, care impune norme comune în privința organizării societății democratice. Această situație

conduce la internaționalizarea acțiunii legislative, fiindcă legislațiile naționale ori trebuie să fie armonizate, ori să fie înlocuite de către norme internaționale. Însă, în pofida acestui fapt, statele au o atitudine reticentă față de efectele tratatelor internaționale în dreptul intern. Obligația de a modifica legislația internă pentru a o adapta obligațiilor internaționale este un factor de rezistență națională față de internaționalizare.

În realitate, însă, nu mai este suficient ca statele să recunoască valoarea superioară a dreptului internațional asupra dreptului intern, ci este necesară aplicarea reală și respectarea dispozițiilor constituționale referitoare la relațiile internaționale.

Rolul Parlamentului suferă o profundă schimbare în plan intern și internațional. În general, scopul convențiilor internaționale este de a încadra în mod strict acțiunea statului care mai înainte aparținea legiuitorului. Aceste prerogative pierdute ar trebui să fie înlocuite cu atribuțiile din procesul de elaborare și executare a normelor de drept internațional.

Parlamentul nu deține un loc preponderent în realizarea politicii externe, însă există tendința de a ține echilibru între puterea legislativă și puterea executivă prin întărirea puterii de control a Parlamentului, care se va realiza printr-o metodă care ar permite organului legislativ să se pronunțe asupra celor mai importante convenții internaționale. Deci, ar fi necesar de a adopta o asemenea constituție, care ar permite o mai bună participare a Parlamentului la elaborarea tratatelor internaționale. Mecanismele parlamentare de control asupra politicii externe pot avea ca scop, informarea Parlamentului și supravegherea Executivului și, deci, pot avea două forme, fie comisii parlamentare specializate, fie controlul general în materie bugetară. Ca rezultat al acestor controale, se poate ajunge la angajarea răspunderii puterii executive în fața Parlamentului, în cazul în care guvernul nu poate demonstra justificarea deciziilor sale. [3]

Puterea jurisdicțională.

În timp ce puterea executivă și puterea legislativă sunt implicate în procesul de elaborare a dreptului internațional, puterea jurisdicțională intervine în concilierea normelor juridice interne și internaționale. În acest sens, Curtea Constituțională, avînd misiunea principală de a face să fie respectată constituția, trebuie să echilibreze și raporturile între dreptul internațional și dreptul constituțional. Adică verifică dacă angajamentele internaționale nu contravin ordinii juridice interne, care este definită în constituție.

Pe de altă parte, instanțele de judecată ordinare au misiunea de a aplica dreptul internațional situațiilor individuale și a pune în aplicare obligațiile internaționale contractate de către stat. În asemenea condiții dreptul național pierde monopolul său de reglementare a vieții juridice în cadrul statului.

Problema nu este rezolvată în privința ierarhiei între dreptul internațional și constituție. Statele nu consacră, în mod expres, supremația dreptului internațional asupra constituției lor. Pentru ca tratatele internaționale să facă parte din ordinea juridică națională nu este suficient ca procedura de încheiere a tratatelor să fie respectată, ci mai este necesar ca tratatele să nu contravină principiilor constituțional-fundamentale ale statului referitoare la drepturile omului și la raporturile între puterile publice. Principiul statului de drept implică respectarea ierarhiei normelor și stabilitatea ordinii juridice, care comportă norme interne și internaționale.

Controlul constituționalității tratatelor internaționale poate fi obligatoriu sau facultativ. În cazul controlului obligatoriu Curtea Constituțională trebuie să verifice conformitatea tratatului cu

constituția, înainte de ratificare. În cazul dacă vreo dispoziție a tratatului este declarată contrară constituției, tratatul nu poate fi ratificat. Această verificare automată a constituționalității tratatelor internaționale contribuie la complicarea procesului de încheiere a tratatelor. Cele mai multe consecințe implică momentul în care se exercită controlul constituționalității tratatelor. Fie controlul este efectuat între semnătură și ratificare a tratatului, denumindu-se controlul *a priori*, fie că controlul este exercitat ulterior intrării în vigoare a tratatului și se numește controlul *a posteriori*. Controlul constituțional al tratatelor capătă o semnificație diferită dacă este exercitat asupra unui proiect sau al unui tratat definitiv.

În cazul controlului *a posteriori* și când tratatul nu poate fi aplicat pentru că contravine constituției, răspunderea internațională poate fi angajată pentru nerespectarea obligațiilor sale internaționale.

Art. 27 și 46 a Convenției de la Viena privind dreptul tratatelor interzice statelor de a invoca dispozițiile dreptului intern pentru a nu respecta obligațiile sale internaționale. Aceasta este situația paradoxală a constituțiilor care recunosc superioritatea dreptului internațional asupra dreptului intern, dar paralel organizează un control de constituționalitate a tratatelor deja în vigoare ca, spre exemplu, constituția Spaniei.

Este necesar ca aplicarea formelor de control de constituționalitate să se facă în raport cu obligațiile internaționale ale statului, iar controlul preventiv permite de a nu repune în cauză angajamentul internațional al statului pentru că încă nu este definitiv și, deci, este mai respectuos față de autoritatea dreptului internațional.

Din contra, controlul *a posteriori* creează o incertitudine în cazul în care judecătorul constituțional declară unele dispoziții contrare constituției, acestea nu vor putea fi aplicate în ordinea juridică internă și statul nu va putea respecta angajamentul său internațional.

Raporturile de ierarhie între normele constituționale și normele internaționale se prezintă în mod diferit conform momentului în care se face controlul constituționalității. Dacă tratatul nu este încă în vigoare, adică nu a fost ratificat trebuie să fie recunoscut principiul primatului constituției. Autoritățile publice interne pot opta pentru trei posibilități:

- a) refuză să ratifice tratatul, fiindcă dreptul internațional o permite;
- b) formulează o rezervă la momentul ratificării;
- c) angajează o procedură de revizuire a constituției în privința dispozițiilor incompatibile cu tratatul.

Această ultimă soluție este adoptată de Franța, Portugalia, Olanda, etc.

Ratificarea unui tratat internațional contrar constituției este subordonată revizuirii prealabile, judecătorul constituțional avînd sarcina de a determina care sunt dispozițiile constituționale incompatibile cu obligațiile internaționale care rezultă din tratat pentru a se evita introducerea în dreptul intern a angajamentelor internaționale contrare constituției.

Fie că se operează un control *a priori* sau un control *a posteriori*, judecătorul constituțional are sarcina de a respecta dispozițiile constituționale referitoare la raporturile dintre autoritățile publice și protecția drepturilor fundamentale ale omului. Prin urmare, judecătorul constituțional este în centrul confruntării între constituție și tratatele internaționale; între ordinea juridică internă și ordinea juridică internațională; el are misiunea de a stabili în ce condiții statul va participa la integrarea europeană și internațională.

Transferul de către stat a exercitării drepturilor suverane către o organizație internațională a început de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

În cadrul procesului de ratificare a tratatelor referitoare la Uniunea Europeană, Curțile Constituționale au misiunea de a crea o concepție similară în vederea stabilirii limitelor impuse integrării europene. Este vorba de noțiuni esențiale de exercitare a condițiilor suveranității naționale, care este o chestiune politică și este dificil de aplicat principii juridice materiilor pur politice.

Judecătorul constituțional ar trebui să adopte o interpretare evolutivă a constituției în funcție de ceea ce puterile politice estimează să fie evoluția societății internaționale. În dreptul internațional există o tendință de a fi instituit un control internațional asupra judecătorului constituțional.

Impunerea exigenței respectării art. 6 alin. 1 a Convenției Europene a Drepturilor Omului și de către jurisdicțiile constituționale le plasează pe acestea într-o poziție de subordonare în raport cu Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care poate exercita un control și asupra acestor instanțe. De fapt, aceasta se referă doar la recursul prejudicial al instanțelor judecătorești ordinare în aprecierea constituționalității unei legi. Orice judecător este ținut să verifice, fie din oficiu, fie la cererea uneia dintre părți, dacă dreptul aplicabil litigiului este conform constituției și, în caz de îndoială, el poate sesiza jurisdicția constituțională. Jurisdicția constituțională, la rândul ei, va trebui să respecte exigențele unui proces echitabil în stadiul verificării conformității legii cu constituția. Internaționalizarea contenciosului constituțional nu se răsfrânge doar asupra procedurii aplicabile în fața jurisdicțiilor constituționale, ci și asupra normelor în baza cărora aceste jurisdicții trebuie să-și exercite controlul.

Cît privește controlul constituționalității tratatelor internaționale din domeniul drepturilor omului, se constată tendințe diferite în cadrul jurisdicțiilor constituționale ale țărilor europene. În unele state curțile constituționale integrează dreptul internațional al drepturilor omului, prin exercitarea controlului de constituționalitate. Această situație decurge dintr-o dispoziție constituțională care prevede obligația de a interpreta și de a aplica dispozițiile constituționale referitoare la drepturile fundamentale ale omului în conformitate cu tratatele internaționale privind protecția drepturilor omului la care statul este parte. Adică, interpretarea dispozițiilor constituționale se face prin referire la tratatele internaționale respective.

Pe de altă parte, unele constituții adoptă competența jurisdicțiilor constituționale de a controla conformitatea legilor naționale cu tratatele internaționale.

Mai există o situație, mai avansată în Austria, unde Convenția Europeană a Drepturilor Omului este incorporată în dreptul constituțional intern, ceea ce permite unui individ de a invoca această convenție ca fundament juridic a unui recurs de neconstituționalitate contra unei legi sau a unui act administrativ.

De menționat că în practica constituțională europeană se face distincție între controlul constituționalității și controlul convenționalității legilor.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu are competență pentru a soluționa neconformitatea legii unei constituții naționale. Astfel, apare întrebarea de a ști cum se va proceda în cazul în care o lege declarată constituțională de către o Curte Constituțională este declarată contrară Convenției Europene pentru Drepturile Omului de către Curtea pentru Drepturile Omului.

Ar fi recomandabil ca Curtea Europeană pentru Drepturile Omului să verifice convenționalitatea constituțiilor statelor părți. Însă acest control va depinde de mai mulți factori, în funcție de circumstanțele cauzei și de valorile aflate în joc.

Aplicarea frecventă de către judecătorul constituțional a normelor internaționale scoate în evidență cheștiunea raporturilor între Curțile Constituționale și Curtea pentru Drepturile Omului. Există o influență reciprocă între acestea. Curtea a adoptat o interpretare temalogică și dinamică a Convenției Europene pentru Drepturile Omului, urmînd modelul unor Curți Constituționale naționale și utilizînd unele tehnici caracteristice unor jurisdicții naționale. Și invers, curțile constituționale naționale fac referință la jurisprudența Curți pentru Drepturile Omului. Astfel, Curtea Europeană exportă multe concepte prin intermediul interpretării Convenției Europene pentru Drepturile Omului. Ca spre exemplu, Curțile Constituționale naționale se referă pe larg la determinarea precisă a dreptului la un proces echitabil.

Curtea este un organ care permite o armonizare progresivă a jurisprudențelor Curților Constituționale naționale în domeniul drepturilor omului. Ea nu este ierarhic superioară față de aceste jurisdicții.

Judecătorul ordinar, de asemenea, este obligat să aplice tratatele internaționale în privința autorităților publice și a indivizilor. Aplicarea unei norme presupune operațiuni distincte, în primul rînd, controlul validității, cu scopul de a determina dacă această normă pote fi aplicată; ulterior, se face interpretarea normei pentru a ști care sunt regulile care rezultă din această normă și care sunt destinatarii acestei norme. Judecătorul ordinar are misiunea de a aplica legea în sensul larg, cuprinzînd din ce în ce mai multe norme internaționale. Dacă judecătorul trebuie să aplice un tratat internațional pentru a soluționa un litigiu trebuie să controleze validitatea externă a tratatului, adică, procedura de încheiere a tratatului. La încheierea tratatelor internaționale este necesară respectarea unor principii de drept intern. Dreptul internațional reglementează doar condițiile de exprimare a consimțămîntului statelor de a avea un angajament internațional.

Acest control de validitate a tratatelor, în realitate, depinde de principiul separării puterilor executive și judecătorești.

Există trei categorii de state în ceea ce privește competența jurisdicțiilor naționale în privința controlului regularității constituționale a încheierii tratatelor.

În unele state judecătorul ordinar nu are competență pentru a verifica respectarea procedurii de încheiere a tratatelor internaționale ca, spre exemplu, în Belgia, Franța, Elveția, etc. În aceste state judecătorul ordinar se limitează să controleze realitatea materială a ratificării.

În alte state, judecătorul ordinar poate controla regularitatea constituțională a încheierii tratatelor. Competența acestora este legată de competența de a controla constituționalitatea legilor interne ca, spre exemplu, în Danemarca, Portugalia.

În al treilea grup de state, Curțile Constituționale sunt acelea care controlează constituționalitatea tratatelor internaționale.

Controlul regularității procedurii de încheiere a tratatelor internaționale constă în verificarea faptului dacă șeful statului a intervenit în procedură prin actul de ratificare sau Parlamentul a autorizat ratificarea tratatului dacă constituția prevede această intervenție.

Intervența puterii legislative în procedura încheierii tratatelor internaționale poate avea două scopuri: fie este o condiție de validitate a tratatului, fie constituie o formalitate pentru a fi

aplicabil în dreptul intern. Dacă intervența puterii legislative este o condiție de validitate, constatarea lipsei acesteia de către judecător aduce la inaplicabilitatea tratatului în dreptul intern.

Dacă un tratat internațional este ratificat fără autorizarea legislativă cerută de către constituție, acesta nu este respectat. Judecătorii interni trebuie să respecte constituția și, deci, ar trebui să le revină puterea de a verifica condițiile impuse de către constituție pentru încheierea tratatelor internaționale. Cea mai bună soluție ar fi de a recunoaște competența pentru a controla regularitatea procedurii încheierii tratatelor internaționale judecătorului constituțional *a priori*, adică înainte ca tratatul să fie intrat în vigoare.

Însemnătatea și efectele publicării tratatelor internaționale se deosebesc de la un stat la altul. În unele state absența publicării atrage după sine neaplicarea acordului internațional de către instanțele interne. În alte state lipsa de publicare nu are incidență asupra eficacității internaționale a tratatului, ci face tratatul inopozabil indivizilor. Judecătorii naționali verifică înainte de a deduce obligațiile pentru indivizi că tratatul a fost publicat în mod oficial, deoarece este imposibil într-un stat de drept de a aplica indivizilor reguli de drept pe care aceștea nu le cunosc.

Judecătorul ordinar trebuie să respecte atât principiile fundamentale ale dreptului constituțional, cât și principiile fundamentale ale dreptului internațional.

Controlul constituționalității tratatelor internaționale de către instanțele judecătorești ordinare rezidă în verificarea conformității tratatului cu dispozițiile materiale ale constituției.

Atitudinea judecătorilor ordinari față de această chestiune este diferită. Astfel, în unele state judecătorului ordinar i se recunoaște competența de a controla constituționalitatea materială a tratatelor internaționale ca, spre exemplu, în Irlanda. Instanțele judecătorești pot pronunța o decizie declaratorie în care se indică că o normă substanțială a constituției contravine unui tratat internațional.

Însă judecătorii ordinari nu sunt competenți să verifice dacă există viciu de consimțământ al tratatului internațional. Contestarea validității unui tratat în privința exprimării consimțământului statului, în principiu, poate fi invocată în fața unui judecător internațional, litigiul respectiv fiind interstatal.

Există situații în care judecătorul intern este impus de a controla conformitatea actului unui stat străin cu dreptul internațional. În statele anglo-saxone doctrina *Act of State* tinde a împiedica controlul instanțelor jurisdicționale interne a actelor emise de statele străine. Însă această doctrină a evoluat în virtutea intervenției crescânde a statului în activitatea economică și se permite controlul asupra actelor emise de statele străine.

Internaționalizarea drepturilor și libertăților.

Drepturile politice

Drepturile politice pe care statele le recunosc cetățenilor au fost întotdeauna legate de două concepte de naționalitate și cetățenie. Pînă la cel de-al Doilea Razboi Mondial doar prin intermediul statului individul putea spera la protecția internațională a drepturilor sale. Conceptul de cetățenie definește drepturile politice pe care statul le recunoaște indivizilor că se află în jurisdicția sa. Aceste drepturi constituie un criteriu de distincție între cetățeni și străini. Dreptul internațional nu se opune distincției între naționali și străini și nu o consideră ca o discriminare nejustificată.

În virtutea cetățeniei, individul este considerat ca participant activ la societatea politică. Dreptul internațional nu admite reducerea drepturilor politice indivizilor prin intermediul restricției calității de cetățean (național). Astfel dreptul internațional are tendința de a influența determinarea naționalității de către state și drepturile care trebuie să fie recunoscute cetățenilor. În general dreptul internațional nu se pronunță asupra principiilor care trebuie să guverneze acordarea naționalității de către un stat, însă Adunarea parlamentară a Organizației de Securitate și Cooperare în Europa în rezoluția din 1995 a pus accentul pe interdicția oricărei discriminări pe criterii etnice, de origine națională, de rasă sau de religie. Se estimează că naționalitatea trebuie să se fondeze pe o legătură veritabilă și efectivă între individ și stat și trebuie să fie respectate obligațiile internaționale ale statului în domeniul protecției drepturilor omului.

Cît privește drepturile politice ale străinilor doar cîteva instrumente juridice internaționale fac referire la tratamentul juridic al străinilor. Astfel art.12 al Pactului Internațional privind Drepturile Omului prevede garantarea libertății de circulație doar persoanelor care se găsesc legal pe teritoriul statului respectiv. Art.13 garantează un anumit număr de drepturi procedurale străinilor care fac obiectul expulzării, etc.

Drepturile civile

Drepturile civile vizează protecția integrității, libertății și securității persoanei umane.

Pe plan internațional sunt stabilite reguli comune de procedură care influențează organizarea judiciară a statelor ca, spre exemplu, regulile relative la independența și imparțialitatea instanțelor de judecată și cele referitoare la drepturile individului în procesul penal.

Dreptul la un proces echitabil este destul de larg răspîndit în textele internaționale și acoperă atît materiile penale cît și civile. Mai mult, jurisprudența Curții pentru Drepturile Omului nu limitează garanțiile unui proces echitabil la instanțele strict judiciare. Astfel, în definiția materiei penale au fost incluse și infracțiunile administrative și disciplinare.

Drepturile economice și sociale

Protecția drepturilor economice și sociale rămîne la un stadiu minim de dezvoltare avînd în vedere absența unei voințe reale politice a statelor de a ameliora garanțiile acestor drepturi. Acest lucru îl putem ilustra prin situația dreptului de proprietate. Nu există un consens în cadrul comunității internaționale privind protecția proprietății private și nu există la nivel mondial nici un acord referitor la condițiile de protecție a proprietății.

La nivel regional statele au fost de acord asupra unor standarde minime privind respectarea bunurilor oricărei persoane. Din contra problema indemnizării în caz de priverare de proprietate a fost reglementată de o manieră clară în instrumentele juridice internaționale. În jurisprudența sa, Curtea pentru Drepturile Omului protejează dreptul de proprietate fără distincție de naționalitate, contrariul la ceea ce prevede dreptul internațional general care protejează doar proprietatea străinilor. Curtea a dat o noțiune de priverare de proprietate, făcîndu-se o distincție între expropriere în cadrul căreia se transmite dreptul de proprietate altui titular și atingerea substanței dreptului de proprietate care înseamnă că dreptul de proprietate rămîne intact, dar devine precar prin limitările aduse exercitării acestui drept.

Condițiile de aplicare a dreptului internațional a drepturilor omului.

Obligațiile internaționale ale statelor referitoare la drepturile omului sunt de regulă obligații de rezultat. Aceasta înseamnă că statul se angajează să realizeze un rezultat, dar este liber

de a alege mijloacele adecvate pentru a atinge acest rezultat. Foarte des convențiile internaționale indică acțiunile cele mai adecvate pe care statele trebuie să le întreprindă pentru a atinge un anumit rezultat. Este vorba de măsuri legislative care permit protecția corespunzătoare a drepturilor recunoscute indivizilor.

Cazuri particulare de norme internaționale care se aplică în mod direct.

Dreptul internațional privind drepturile omului cuprinde norme juridice care au ca destinatari nu doar statele, ci și indivizii. Deci statele se angajează atât în fața indivizilor cât și a comunității internaționale de a asigura standardul minim în materia drepturilor și libertăților. Convențiile internaționale din materie conferă direct dreptul indivizilor drepturi pentru care pot cere respectarea în fața instanțelor interne. Judecătorul național în misiunea sa de garantare a drepturilor indivizilor trebuie să aplice în mod direct dispozițiile unei convenții internaționale referitoare la drepturile omului ca să soluționeze litigiul în cauză. Deci el trebuie să aplice nu doar principiile naționale de protecție a drepturilor omului, dar, de asemenea, și normele internaționale care se aplică în mod direct. Această situație decurge din internaționalizarea constituțiilor.

Aplicabilitatea directă a dreptului internațional este în general asociată cu un drept de recurs al individului la un organ jurisdicțional internațional. Principiul subsidiarității protecției internaționale a drepturilor omului în raport cu protecția lor internă implică epuizarea căilor de recurs interne înainte de sesizarea organului internațional. Pentru a evita un control internațional judecătorul național ar trebui să aplice în mod direct drepturile garantate de către convențiile internaționale în scopul verificării ca ele să nu fi fost violate printr-o acțiune a statului.

Angajamentele internaționale ale statelor au deci un impact din ce în ce mai important asupra dreptului intern, ceea ce duce la creșterea riscurilor de conflict între dreptul intern și internațional. Într-adevăr, dacă un drept este protejat atât de către legea internă, cât și de convenția internațională, revine instanțelor de judecată misiunea de a armoniza ambele standarde de protecție. În realitate trebuie aplicate regulile care asigură cea mai bună protecție a drepturilor individuale, indiferent de faptul că aceste reguli sunt de origine internă sau internațională. Într-un stat de drept, scopul pe care trebuie să-l realizeze ansamblul de jurisdicții constă în aplicarea celei mai bune protecții a drepturilor și libertăților indivizilor. [4]

Pentru a realiza acest obiectiv, instanțele de judecată vor aplica dispozițiile internaționale cele mai favorabile în cazul în care mai multe tratate de protecție a drepturilor omului sunt în vigoare.

Chestiunea de aplicare a tratatelor internaționale de protecție a drepturilor omului și rezolvarea conflictului între dreptul intern și internațional rămâne delicată, deoarece statutul judecătorului decurge din constituție și din lege care nu prevăd întotdeauna explicit prevalarea normelor internaționale asupra celor interne.

Dreptul internațional tinde să recunoască individului mai multe posibilități de a valorifica drepturile sale împotriva statului, fie în fața autorităților interne prin intermediul caracterului direct aplicabil a unor norme internaționale de protecție a drepturilor omului, fie în fața instanțelor internaționale care verifică respectarea de către state a obligațiilor internaționale. Internaționalizarea constituțiilor naționale se ciocnește de competența statului de a organiza societatea. Constituția determină locul individului în comunitatea națională și internațională, dar

dreptul internațional influențează raporturile dintre indivizi și stat în ceea ce privește procedurile pentru valorificarea drepturilor lor.

Referințe bibliografice:

1. Mihaela Adina Apostolache, *Rolul parlamentelor naționale în elaborarea și aplicarea dreptului European*. Editura Universul juridic, București 2013, p. 75
2. Raluca Miga-Beșteliu; Gabriel Brumar, *Protecția internațională a drepturilor omului*. Editura Universul juridic, 2009, p. 189
3. Jaqueline Dutheile de la Rochere, Ingalf Pernice; *European Union Law and National Constitutions*. 2002, p. 179
4. Pierre Michelle Eisemann, *L'integration du droit international e communautaire dans l'ordre juridique national*. Kluver Law International, 1996, p. 117

Copyright©Ion BURUIANĂ